

na noć plaćaju po zlatnik, jedinstvena je ako se promatra u kontekstu srednjovjekovnih tekstova zasvjedočenih u nas, pa makar i u djelima zapisanima/prerađenima u kasnijim razdobljima – ta se naime navada hrabrih Aleksandrovih boraca, a koja je zasigurno s aspekta kršćanskoga viteškoga morala bila neprihvatljiva, ovdje uopće moralno ne kvalificira! Dakle, s iznimkom zlobne Minerve, ženski su likovi ocrtni s pozitivnim predznakom – i prevarena, ali časna Olimpijada, i hrabra Talistrida, i ponešto tajanstvena Kleofila, a nadasve uzorna Rosanda.

Zaključak

U ovome se djelu spajaju roman, specifičan putopis, avanturistički roman, pisma, kronika, povijest, vizije, dispući, refleksije i sentencije, poučni elementi, fantastika i dr. Romani općenito nisu utjecali na maštu i osjećaje »kratkoročno«, već su imali zadaću da utječu i na moralne norme i na ponašanje. Kao i svi srednjovjekovni romani, *Aleksandrida* spaja raznorodne diskurzivne strategije, tj. sadrži razne tipove diskursa. To je jedinstveno djelo u nas po raznolikosti diskursa koji tvore zanimljivu i uzbudljivu cjelinu, poučnu ali bez izrazita vjerskog moraliziranja. Sve se u ovom svjetovnom romanu ipak odvija u diskretno naznačenu kršćanskom ozračju; tu su istaknute vrline, a čudesno u smislu poganskoga *magicus* biva kažnjeno ili nadvladano, na manje ili više otkriven, ili ako hoćemo, manje ili više naivan način. Primjerice, majka koja potiče Aurionuša na podli čin izdaje i ubojstva cara Aleksandra nosi ime rimske božice Minerve.

Aleksandar tumači¹³¹ kako je on mogao ostvariti ono što nikomu nije uspjelo: »Četire stvari pomogoše prevo – podloštvo, drugo – nepotvoreno, treto – pomilovanje, četerto – pravicu deržeći.« A kao najveće blago ističe svoje vjerne

---

¹³¹ Prvotni adresat te pouke u tekstu je sam učeni Aristotel, pa i svi Aleksandrovi vjerni drugovi – to je zapravo dio Aleksandrova »testamenta«, poučno zrelo za primateljce.

prijatelje: »Verni moji druzi, ovo su moja skrovišćja zašto kra-
ljevske skrovnosti u srcu vernih ljudi jesu«. To je opća poru-
ka, to su vrijednosti koje su aktualne u svako vrijeme. *Sensus*
historicus i *sensus literalis* ustupaju mjesto esteticici (pa i etici)
svjetovnoga štiva, jer je kroz Aleksandrova postignuća opje-
van svijet kakav bi trebao biti. Iz teksta se iščitava udivljenje
i čuđenje prema Aleksandru, što prožimaju retoriku i poetiku
srednjovjekovne književnosti,¹³² odnosno prema tome kakav
je on bio i što je sve postigao. Takvo divljenje, admiracija ne
pokreće radnju, zapravo na nju ne utječe – ona je usmjerena
na reakciju primatelja, prvenstveno na njegove osjećaje.

Aleksandrida spada među najljepša djela preuzeta iz naše
srednjovjekovne tradicije po maštovitosti, po razvijenosti fa-
bule i digresijama, po uzbudljivim pustolovinama i veličan-
stvenim osvajanjima. U djelu ono što zovemo čudesnim nije
ništa manje vjerojatno od bitke ili turnira. Pa ipak, većinu
retoričko-figuralnih elemenata *Aleksandrida* dijeli s djelima
drugih žanrova (tekstnih skupina) iz hrvatske pripovjedne
tradicije, kao što su neka djela apostolska, vizije ili svetačke
legende. Ono što jest drukčije je činjenica da je to svjetovno
djelo koje je u prvom redu zabavljачko. Funkcija *delectare* u
prvom je planu i nema pokušaja da se na neki metaforični
ili moralizatorski način »tumači« priroda ili povijest. To je
značajno u književnopovijesnom sagledavanju naše srednjo-
vjekovne baštine, u kojoj, ponavljam, sačuvanih svjetovnih
djela ima malo. Dakako, neke kvalifikacije navedene u ovom
kratkom razmatranju tiču se prvenstveno (možebitne) recep-
cije djela u srednjem vijeku. Ovdje polazim od činjenice da je
Derečkaj prepisao (preradio, preveo?) jedno starije djelo, čija
duhovna domovina nije 17. stoljeće.

Funkcija je teksta zabavna i estetska, premda se dakako
u liku Aleksandra i njegovim postupcima može prepoznati
odraz antičkoga poimanja opravdanja kao ravnoteže između
ispravnosti, umjerenosti, pravednosti i mudrosti. Isti su ili

---

¹³² I religiozne i svjetovne; u potonjoj se začudnost ili čuđenje-divljenje
može ostvariti i kroz humoristične detalje, npr. u *fabliaux*.

slični postupci kao u drugim tekstnim skupinama, samo za razliku od vjerskih djela ovdje su oni bez neke dodatne praktične ili izvanknjiževne funkcije. U konačnici, bilo je važno ispričati zanimljivu, maštovitu i uzbudljivu priču. Oni su za ukras, za razonodu. Ako se Ivana Derčkaja i ne može smatrati kreativnim piscem, on jest posrednik jednoga omiljenog srednjovjekovnog djela kasnijoj publici – pa i nama danas. Romani kao što je ovaj nisu tek prežitci literature koja je zabavljala publiku u davno prošlim vremenima. Možda suvremenom čitatelju geografski prostor u koji Aleksandrova vojska prodire (Babilon, Perzija, Indija) nije egzotičan, međutim, način oblikovanja teme može otvoriti prozorčić u estetski i duhovni prostor jednoga davnoga vremena i u tome čitatelj može naći neku egzotiku, pa čak i uzbudjenje.

Marija-Ana Dürriegl